

УДК 334.012.64

Козьмук Н. І.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна;
e-mail: Kozmuk_natalia@ukr.net; ORCID ID: 0000-0001-7438-8691*

Кліпкова О. І.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна;
e-mail: oksanaklipkova@ukr.net; ORCID ID: 0000-0003-3262-0768*

Стецевич А. І.

*аспірант
ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна;
e-mail: steshevych@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-2592-1047*

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Анотація. Акцентовано увагу на визначенні та аналізі тенденцій розвитку малого і середнього бізнесу. Актуальність дослідження визначається, насамперед, формуванням передумов існування і розвитку «середнього класу» (суб'єктів малого і середнього підприємництва), як стабільного та успішного електорату, основних платників податків, і як наслідок — джерела наповнення дохідної частини державного бюджету. Використано аналітичні та статистичні методи при виявленні та опрацюванні вітчизняних та іноземних статистичних даних, метод експертних оцінок при формуванні структурних моделей, історичний і логічний методи при екстраполяції стану попередніх років на майбутнє.

Акцентовано увагу на основних перевагах малого і середнього бізнесу порівняно з великими підприємствами, передумовах їхнього створення та реалізації своїх комерційних інтересів. Зазначено, що вітчизняна спрямованість на регіональну децентралізацію забезпечує можливості для динамічного розвитку зазначеного бізнесу в регіонах, гнучкість і адаптивність малих підприємств до зовнішніх умов також є домінуючими рисами для розвитку в умовах сьогодення. Аргументовано актуальність теми дослідження через виокремлення статистичних даних про кількість працівників малого і середнього бізнесу: в цілому 2018 року підприємства з кількістю найманих працівників менше ніж 250 осіб становили понад 99 % усіх підприємств у національній економіці.

Виявлено, що оцінку динаміки розвитку малого і середнього бізнесу в Україні варто здійснювати за системним підходом, згідно з яким Система показників малого і середнього бізнесу містить кількісні та якісні, макро- і мікро-, індивідуальні та зведені показники. Наведено переваги і характеристики кількісного та якісного підходу до оцінювання ефективності діяльності малого і середнього бізнесу. Зазначено особливості комплексного підходу, сформованого Болонським комітетом. Класифікація підприємств, що описана в чинному законодавстві України для дослідження, визначена як базова для окреслення основного понятійно-категорійного апарату визначення та аналізу тенденцій розвитку малого і середнього бізнесу.

Для досягнення основної мети дослідження опрацьовано дані щодо кількості підприємств малого і середнього бізнесу, виявлено, що внаслідок інерційності економічних процесів найменша кількість функціонуючих підприємств припала на 2012 рік.

Виявлено, що одним із ключових показників в оцінці якості функціонування та розвитку суб'єктів середнього і малого підприємництва виступає кількість зайнятих працівників у суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва.

Зауважено, що одними з важливих показників результативності діяльності досліджуваних підприємств є обсяг виготовленої і реалізованої продукції та величина створеної доданої вартості. Зазначено, що одним із відносних показників, що характеризує стан і платформу для реалізації майбутніх змін у діяльності малих та середніх підприємств, є показник рентабельності операційної та загальної діяльності. Виявлено, що криза прибутковості малого і середнього бізнесу була 2014 року й зумовлена економічними та політичними потрясіннями.

Ключові слова: малий і середній бізнес, класифікація підприємств, вироблена і реалізована продукція, рентабельність діяльності.

JEL Classification L26

Формул: 0; рис.: 9; табл.: 2; бібл.: 15.

Kozmuk N.

*Ph. D. in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Management and Social Sciences
Lviv Educational-Scientific Institute
of SHEI «Banking University», Ukraine;
e-mail: Kozmuk_natalia@ukr.net; ORCID ID: 0000-0001-7438-8691*

Klipkova O.

*Ph. D. in Economics
Associate Professor of Department of Management and Social and Humanities
Lviv Educational-Scientific Institute
of SHEI «Banking University», Ukraine;
e-mail: oksanaklipkova@ukr.net; ORCID ID: 0000-0003-3262-0768*

Stetsevich A.

*Ph. D. student
SHEI «Banking University», Ukraine;
e-mail: steshevych@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-2592-1047*

THE BASIC TENDENCIES OF DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS IN UKRAINE

Abstract. The article focuses on the identification and analysis of tendencies of development of small and medium-sized businesses. The relevance of the study is determined primarily by the formation of the prerequisites for the existence and development of the «middle class» (small and medium enterprise), as a stable and successful of the electorate, major taxpayers, and as a consequence source of filling the state budget. When writing used analytical and statistical methods in the identification and treatment of domestic and foreign statistical data, expert evaluation method in the formation of structural models, historical and logical methods for extrapolating the state of the previous years for the future.

In materials of article the attention is focused on the main advantages of small and medium business compared to larger companies, the prerequisites for their creation and realization of their commercial interests. Noted that the national focus on regional decentralization provides opportunities for dynamic development of this business in the regions, the flexibility and adaptability of small businesses to external conditions are also dominant features for development in the context of modernity. It is argued the relevance of the research topic through the provision of statistical data on the number of workers of small and medium business on the whole in 2018, the enterprises with number of employees less than 250 employees accounted for over 99 % of all enterprises in the national economy.

It is revealed that assessment of the dynamics of development of small and medium business in Ukraine should be carried out with the system approach, according to which the System of indicators of small and medium business includes quantitative and qualitative, macro and micro, individual and composite indicators. The advantages and characteristics of quantitative and qualitative approach to the assessment of efficiency of activity of small and medium business. The

features of the integrated approach shaped to the Bologna Committee. Classification of enterprises, described in the current legislation of Ukraine for the study is defined as a reference to identify the main conceptual and categorial apparatus of identifying and analysing development trends of small and medium business.

To achieve the main goal of the research processed the data on the number of enterprises of small and medium-sized businesses, revealed that due to the inertia of economic processes the smallest number of functioning companies came in 2012.

It is revealed that one of the key indicators in assessing the quality of functioning and development of small and medium-size entrepreneurship is the number of employed workers, subjects of a large, medium, small and micro enterprise. It is noted that one of the important indicators of the effectiveness of the surveyed enterprises is the volume of manufactured and sold products, and the value of value added. It is noted that one of the relative indicators that characterizes the state and platform for the implementation of future changes in the activities of small and medium enterprises is the profitability of operating and general activities. It was found that the crisis of profitability of small and medium-sized businesses was in 2014 and was caused by economic and political upheavals.

Keywords: small and medium business, classification of enterprises, produced and sold products, profitability of activity.

JEL Classification L26

Formulas: 0; fig.: 9; tabl.: 2; bibl.: 15.

Вступ. Сьогодення в економічному і політичному середовищі визначається наявністю та ефективністю діяльності малого і середнього бізнесу, адже саме цей економічний прошарок є важелем впливу на формування та розподіл ВВП у державі. Зважаючи на це, актуальність вивчення, моніторингу та оцінювання малого і середнього бізнесу набуває першочергового значення в усі роки незалежності України.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Проблематику та тенденції розвитку малого бізнесу в Україні досліджували В. В. Білик, З. С. Варналій, К. О. Ващенко, Т. Г. Васильців, Т. А. Городня, В. М. Геєць, Л. А. Колеснікова, О. В. Кужель, Ю. Б. Іванов, Р. Л. Лупак, О. Ю. Мазур, Н. Г. Міценко, Ю. О. Ольвінська, О. В. Поліщук, Л. В. Таратута, В. В. Цимбал тощо. Попри довготривалий і розширений спектр дослідження особливостей та перспектив розвитку малого і середнього бізнесу, багато аспектів і тенденцій потребують постійного вивчення та моніторингу. Оскільки в статті акцентовано увагу на виявленні основних тенденцій розвитку малого і середнього бізнесу, то в період інерційності економічних процесів в Україні, кризових економічних і політичних явищ на формування нових орієнтирів стратегічного розвитку країни таке дослідження є актуальним і доцільним. Відповідно до виокремленої актуальності дослідження варто зазначити, що основним завданням дослідження є статична і динамічна оцінка розвитку малого та середнього бізнесу в Україні з метою екстраполяції виявленої тенденції, за інших рівних умов у змінному бізнес-середовищі.

Методологія і методи дослідження. При опрацюванні матеріалів статті використано статистичні та експертні методи з метою виявлення тенденцій розвитку малого і середнього бізнесу в Україні, методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції з метою формування багатокомпонентного бачення перспектив на проблематики вітчизняного малого і середнього бізнесу.

Результати досліджень. Дослідження основних тенденцій розвитку малого і середнього бізнесу в Україні варто розпочати з аналізу кількісних показників його діяльності. В Україні частка малих і середніх підприємств у загальній кількості становить відповідно 95,2 і 4,7 %, що в цілому відповідає рівневі розвинутих країн світу. За даними статистичної служби Європейського Союзу (ЄС) Eurostat, у країнах співдружності з 20 млн активно дієвих підприємств, за винятком фінансового сектору, 67,4 % належать малому і середньому бізнесу. У США, Японії, Великобританії, Німеччині, Італії, Франції серед підприємств близько 95 % є малими і середніми [1].

На підприємствах МСБ в Україні 2017 року було зайнято близько 40 % економічно активного населення працездатного віку. При цьому в країнах Європейського Союзу такий показник становить більш як 50 %, а в Японії — близько 80 %. У країнах Європейського Союзу малі й середні підприємства створюють 50—70% внутрішнього валового продукту, в Україні такий показник майже в чотири рази нижчий [2].

Моніторинг активності, інноваційного розвитку, гнучкості та адаптивності МСБ дає можливість стверджувати про наявність його певних переваг порівняно з великим бізнесом, особливо за постійного напрямку регіональної децентралізації. Такі переваги обумовлені швидким періодом окупності та невеликими стартовими капіталовкладеннями, швидким реагуванням на зміну попиту і вподобань споживачів, особистісно орієнтованою системою мотивації персоналу і створення платформ для розвитку креативних працівників. МСБ є генератором створення «середнього класу», що становить основну частину платників податків у країні і як наслідок — формує базовий канал формування ВВП, забезпечує зростання зайнятості через різноманіття видів діяльності та мобільність у просторі.

Крім того, МСБ є значним джерелом поповнення місцевих і регіональних бюджетів, будучи зацікавленими в економічному розвитку території, на якій функціонує. З огляду на зазначені переваги можна стверджувати, що малий і середній бізнес є індикатором визначення ефективності виконання регіональною економікою своїх функціональних завдань, пов'язаних із підвищенням рівня життя населення, зростанням рівня самозабезпеченості та економічного потенціалу в цілому [3].

Якщо говорити про загальний огляд сектору підприємництва в Україні, можемо зазначити таке:

— переважна більшість українських компаній у секторі підприємництва — це малі та середні підприємства (МСП), подібно до більшості країн у всьому світі. А 2018 року підприємства з кількістю найманих працівників менше ніж 250 осіб становили понад 99 % усіх підприємств в економіці України, на них припадає 54 % загального обсягу реалізованої продукції та 47 % створеної в підприємстві доданої вартості. Така ж тенденція збереглася до сьогодні;

— 96 % українських підприємств у секторі бізнесу — це мікропідприємства, тобто підприємства, що наймають менше ніж десять робітників. На додаток, 83 % підприємств бізнес-сектору — це індивідуальні підприємства (ФОПи);

— 89 % усіх підприємств працюють у секторі послуг, і на них припадає майже 45 % зайнятості, а також вони генерують 56 % доданої вартості. Майже половина доданої вартості послуг бізнесу створена в секторі гуртової та роздрібною торгівлі (рис. 1).

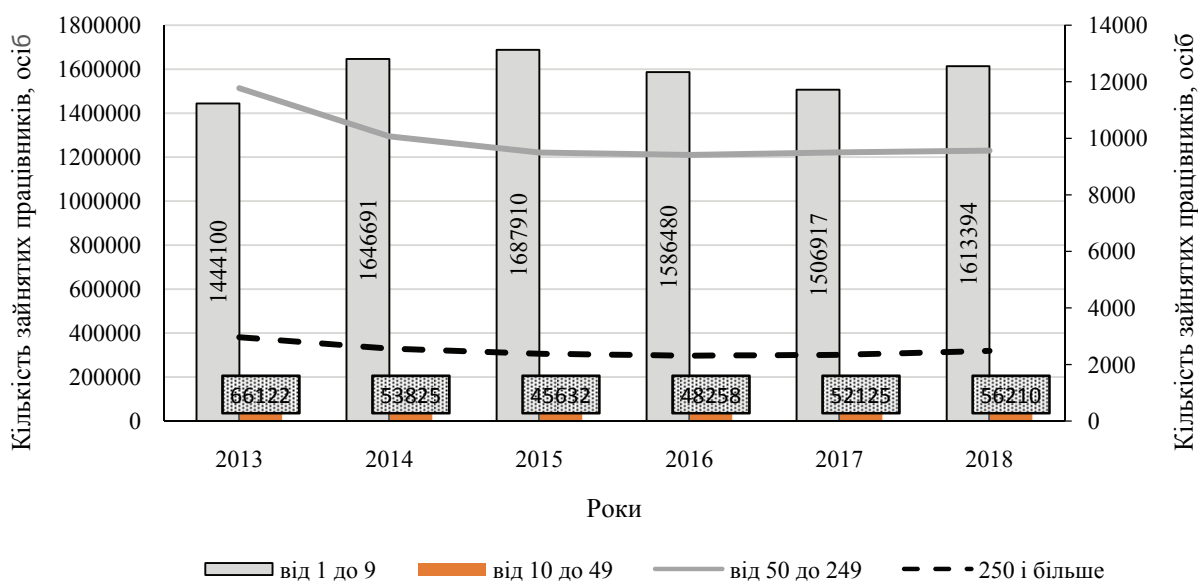

Рис. 1. Динаміка кількості зайнятих на підприємствах України за 2013—2018 рр.
Джерело: [4].

Кількісне визначення підприємств малого і середнього бізнесу є важливим для подальшого порівняння його з іншими показниками оцінки функціонування і розвитку малого й середнього бізнесу.

Як можемо спостерігати на рисунку, найбільш оптимістична картина щодо тенденції збільшення кількості підприємств спостерігалась 2015 року. Особливо це стосується зростання кількості підприємств із чисельністю працівників від одного до дев'яти осіб.

На нашу думку, оцінку динаміки розвитку малого і середнього бізнесу в Україні варто здійснювати за системним підходом, який формує Система показників розвитку малого і середнього підприємництва (рис. 2).

При цьому показники Системи переплітаються з абсолютними кількісними показниками, що характеризують реальний стан діяльності суб'єктів малого підприємництва [кількість малих підприємств, обсяг реалізованої малими підприємствами продукції (робіт, послуг), середньорічна кількість найманих і зайнятих на малих підприємствах працівників, фонд оплати праці малих підприємств, податкові платежі до бюджету від сплати єдиного податку, валові капітальні інвестиції, дохід (виручку) від реалізації малими підприємствами продукції (робіт, послуг), чистий прибуток, чистий збиток тощо].

Рис. 2. Структура Системи показників розвитку малого і середнього підприємництва

Джерело: [5].

Окрім кількісного підходу, для оцінки тенденцій розвитку малого і середнього бізнесу доцільно використати і якісний підхід. Перевагами якісного підходу є можливість урахування широкого кола ознак, притаманних різним підприємствам, таких як особливості менеджменту, контролю, системи мотивації праці тощо [6]. Не зважаючи на множину характеристик, якісний підхід є суб'єктивним, що призводить до обмеження його використання. Основними недоліками цього підходу є складність практичного його застосування, зумовлена обмеженнями в доступі до внутрішньої інформації підприємства для визначення низки характеристик, а також недостатньо широкий спектр самих критеріїв. Яскравим прихильником використання якісних критеріїв є Х. Велу. Він проаналізував особливості розвитку різних підприємств за масштабом діяльності та розробив систему характеристик для бізнесу різного розміру (табл. 1).

У свою чергу, комбінований підхід передбачає використання методики, запропонованої 1971 р. Болтонським комітетом. Болтонський комітет запропонував економічне та статистичне визначення підприємств за розміром [8]. Однак цей підхід ураховує єдине статистичне визначення, незважаючи на окремі варіації його складових для різних галузей, і припускає однорідність сукупності підприємств різних розмірів, тому цей підхід використовується для ідентифікації підприємств досить рідко.

Таблиця 1

Якісні параметри визначення розміру підприємства, запропоновані Х. Велу

Назва параметру	Розміри бізнесу	
	малий бізнес	середній бізнес
Цілі	Визначаються ринком інтуїтивно, з імпровізаціями	Коригуються ринком і спеціальною стратегією, інтуїтивно
Менеджмент	Особистий, авторитетний, прямий	Особистий, консультації з ключовими партнерами, спеціалістами
Продукт	Немає планування, немає маркетингових досліджень	Короткострокове планування без маркетингових досліджень
Персонал	Особисті взаємини «керівник — працівник» за принципом «велика сім'я», високий ступінь мотивації та залученості, слабкий вплив профспілок	Особисті взаємини «наймач — колектив співробітників», середній рівень залученості, невеликий вплив профспілок

Джерело: [7].

Відповідно до статті 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» з 01.01.2018 застосовується нова класифікація підприємств із поділом на мікро-, малі, середні та великі (табл. 2).

Таблиця 2

Критерії віднесення підприємств до категорії малих в Україні

Категорія підприємства	Критерії оцінки за рік, що передувє звітному		
	балансова вартість активів, млн євро	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), млн євро	Середня кількість працівників, осіб
Мікропідприємства	До 0,35	До 0,7	До 10
Малі	До 4	До 8	До 50
Середні	До 20	До 40	До 250
Великі	Понад 20	Понад 40	Понад 250

Джерело: [9].

Статистичні дані щодо основних показників діяльності підприємств за їхніми розмірами розраховано за критеріями великих, середніх, малих і мікропідприємств, визначеними в Господарському кодексі України в редакції від 22.03.2012 (рис. 3).

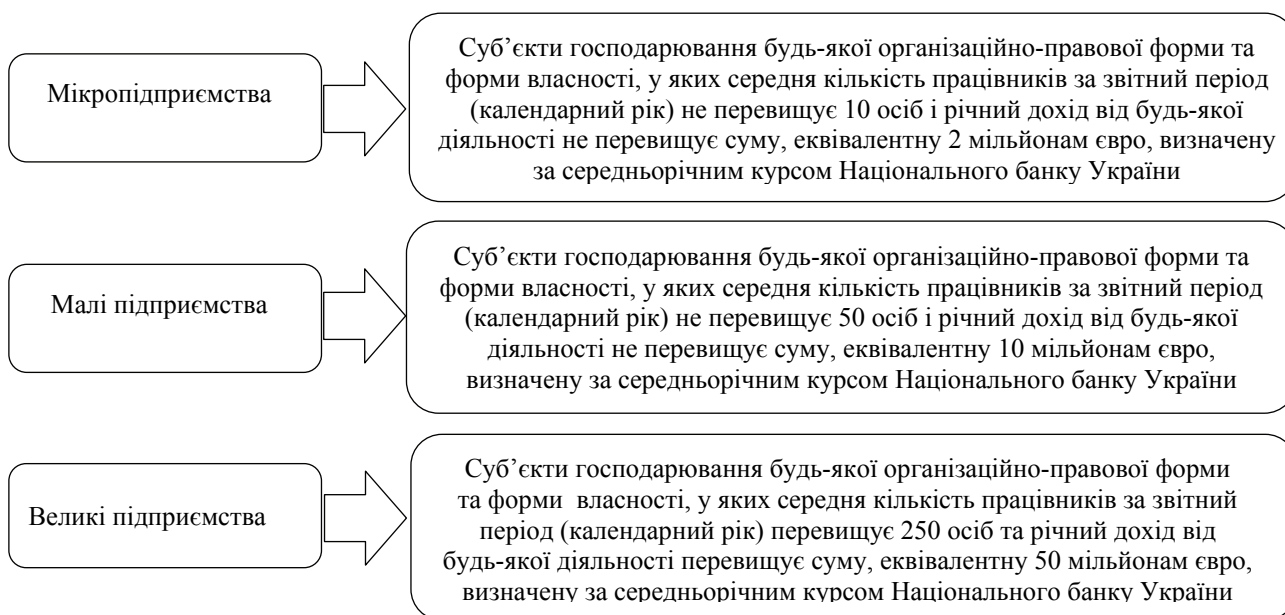

Рис. 3. Критерії ідентифікації мікро-, малого та великого підприємства, визначені Господарським кодексом України

Джерело: [10].

Інформацію про підприємства за видами економічної діяльності наведено згідно з Класифікацією видів економічної діяльності (ДК 009:2010), затвердженою наказом Держспоживстандарту України від 11.10.2010 № 457, яка гармонізована з Класифікацією видів економічної діяльності Європейського Союзу (рис. 4).

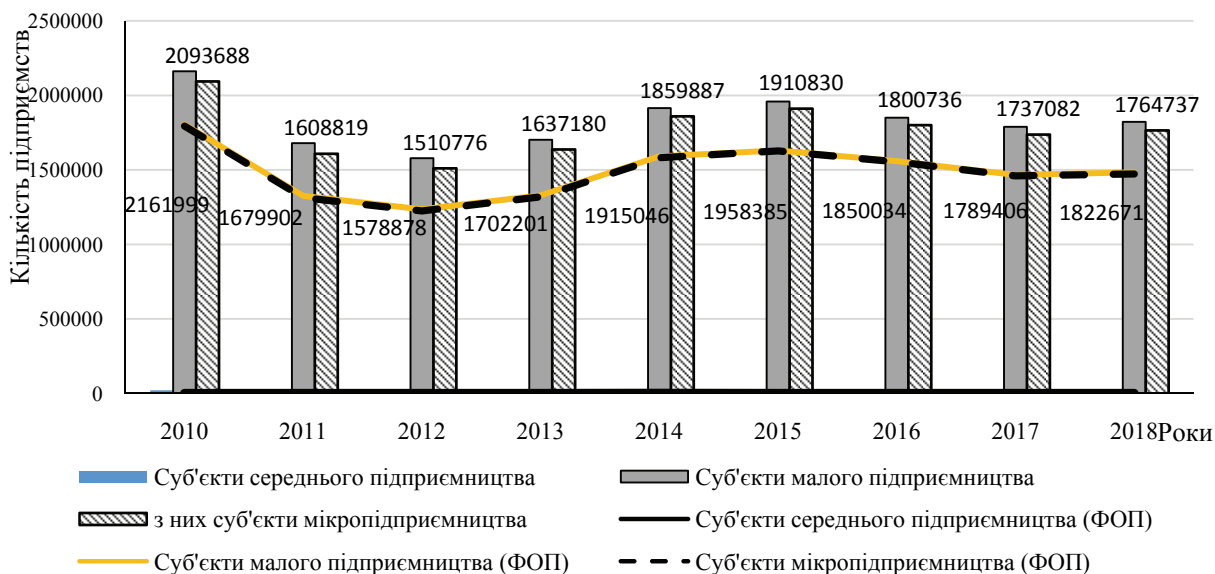

Рис. 4. Кількість суб'єктів середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності у 2010—2018 роках

Джерело: [4].

За наведеними даними спостерігається коливання і циклічність у кількості суб'єктів середнього і малого підприємництва за видами економічної діяльності протягом 2010—2018 років. Зокрема, найбільший спад ми бачимо 2012 року, перевага в кількості суб'єктів середнього і малого підприємництва відзначається 2010-го, також 2015 рік вирізняється щодо збільшення зареєстрованих суб'єктів. Останнє зростання кількості припадає на 2018 рік.

Крім того, одним із ключових показників в оцінці якості функціонування та розвитку суб'єктів середнього і малого підприємництва виступає кількість зайнятих працівників у суб'єктів великого, середнього, малого і мікропідприємництва (рис. 5).

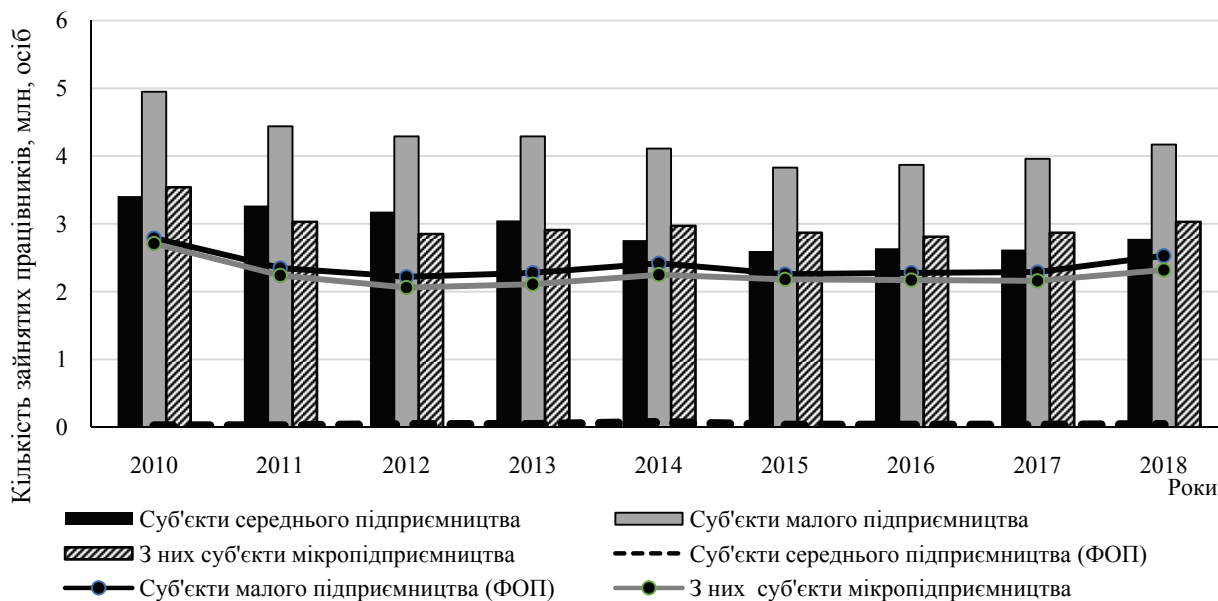

Рис. 5. Кількість зайнятих працівників у суб'єктів середнього, малого і мікропідприємництва з у 2010—2018 рр.

Джерело: [4].

Найвища кількість зайнятих сконцентрована на середніх за розміром підприємствах — 42 % від загальної кількості підприємств України, що пояснюється масштабом їхньої діяльності. Але кількість зайнятих із кожним роком зменшується, а найменша кількість зайнятих спостерігалась на малих підприємствах 2015 року — 26 %. Однією з головних причин такої ситуації може бути складна і невідповідна економіці України система податкових платежів і як наслідок — приховування деякої кількості працюючих на підприємстві, тобто підвищення рівня тіньової економіки у країні через несприятливі умови для їх відкритого функціонування. Іншою причиною такої ситуації може бути підвищення рівня автоматизації та механізації праці на підприємствах, унаслідок чого продуктивність праці працівників підвищується і, відповідно, зменшується кількість потрібних працівників. Для того, щоб підтвердити або спростувати ті чи інші причини, розглянемо, як змінюється обсяг виробленої продукції на підприємствах МСБ за період 2010—2018 рр. [12] (рис. 6).

Рис. 6. Динаміка обсягу виробленої продукції (товарів, послуг) суб'єктами середнього, малого і мікропідприємництва у 2013—2018 рр., млн грн

Джерело: [4].

Ефективність збутової діяльності МСБ відобразатиме абсолютний показник обсягу реалізованої продукції (рис. 7).

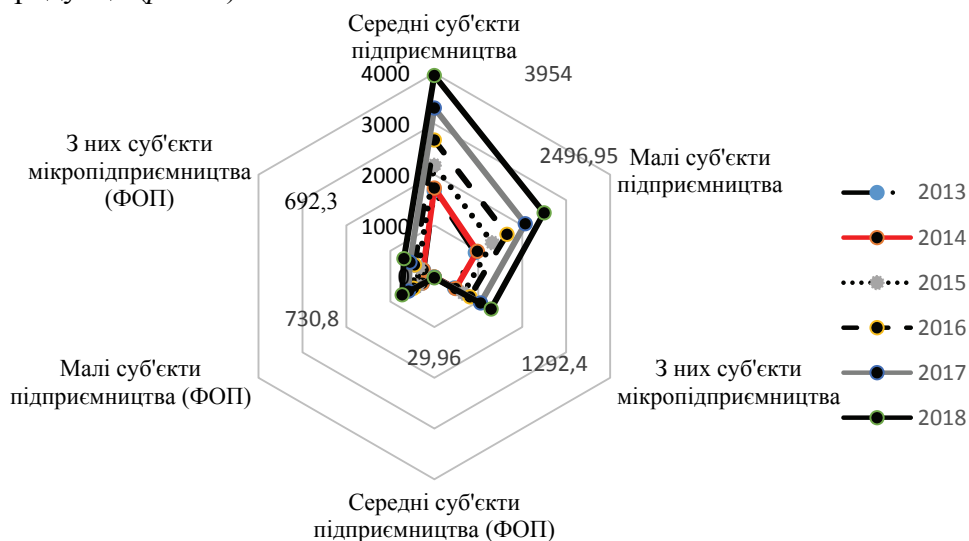

Рис. 7. Динаміка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів середнього, малого і мікропідприємництва у 2013—2018 рр., млн грн

Джерело: [4].

Найбільшу частину реалізованої продукції в Україні виробляють середні підприємства — 42 %, причому 2015 року обсяг реалізації значно підвищився як у середніх, так і в малих підприємств [13]. Обсяг реалізованої продукції підприємствами МСБ в Україні в півтора раза перевищує обсяг реалізації великих підприємств. Особливої уваги при аналізі тенденцій розвитку малого і середнього бізнесу заслуговує аналіз створеної доданої вартості, оскільки вона відображає, наскільки ефективно використовується потенціал підприємств (рис. 8).

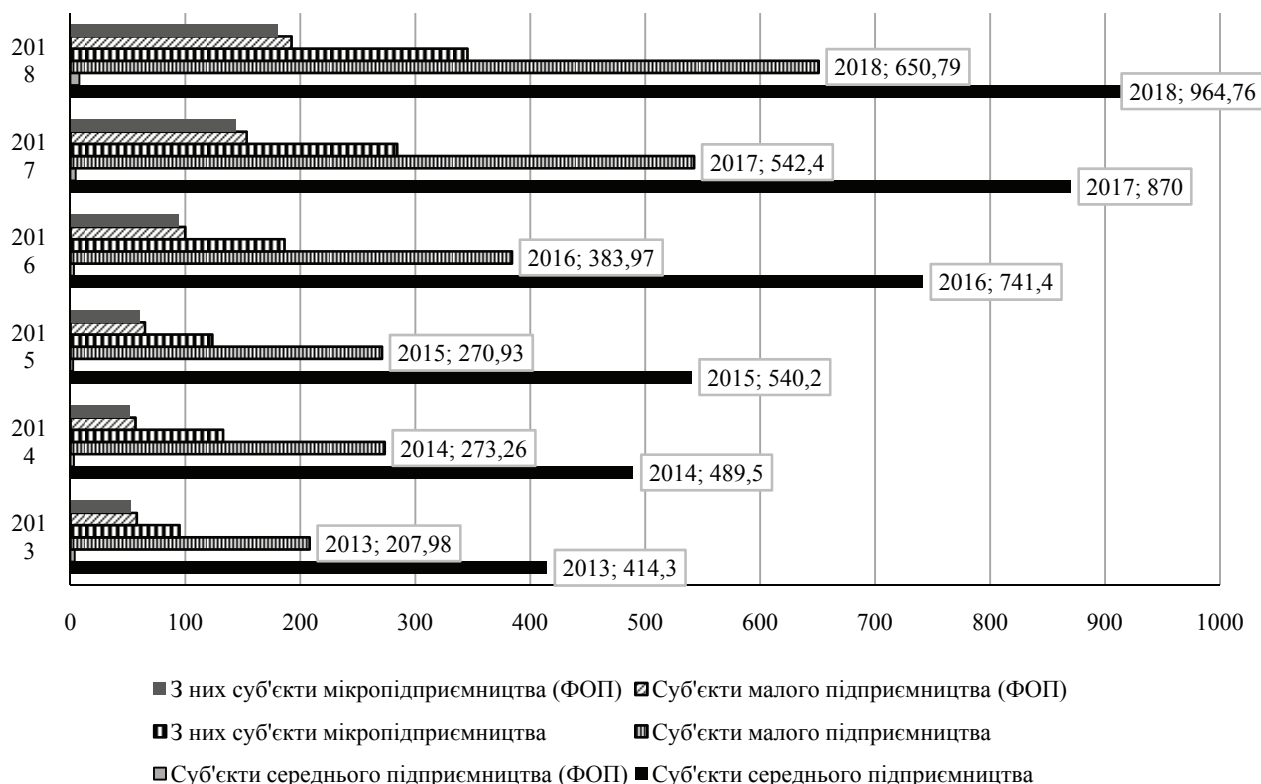

Рис. 8. Динаміка створеної доданої вартості суб'єктів середнього, малого та мікропідприємництва у 2013—2018 рр., млн грн

Джерело: [4].

Якщо абсолютні показники діяльності підприємств малого і середнього бізнесу відображають фактичні показники реальних бізнес-процесів, то показники відносні оцінюють значення і роль того чи іншого показника у відносних одиницях і дають можливість порівняння величин непорівнюваних в абсолютному вираженні. До таких показників належать: кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення, питома вага МП у загальному обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг), частка зайнятих працівників на малих підприємствах у населенні працездатного віку, частка найманого персоналу на малих підприємствах у загальній кількості найманих працівників, середньомісячна заробітна плата на одного найманого працівника, питома вага прибутку / збитку від звичайної діяльності до оподаткування у обсязі відповідного прибутку в економіці загалом, питома вага прибуткових / збиткових малих підприємств до загальної кількості у %, операційні витрати на одну гривню реалізованої продукції (робіт, послуг), рівень рентабельності операційної діяльності тощо [14]. Одним із відносних показників, що характеризує стан і платформу для реалізації майбутніх змін у діяльності малих і середніх підприємств, є показник рентабельності діяльності (рис. 9а і 9б).

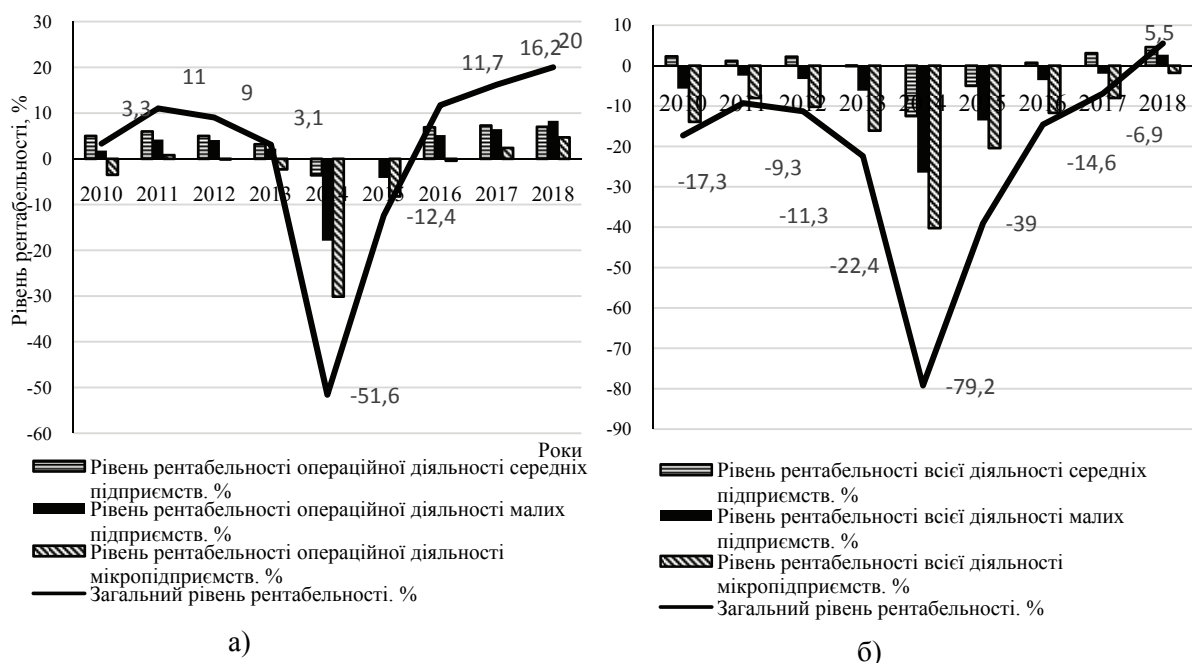

Рис. 9. Динаміка показника рентабельності операційної (а) і всієї діяльності (б) малих та середніх підприємств за 2010—2018 рр., %

Джерело: [4].

Наведена інформація свідчить про найбільш кризові періоди в діяльності зазначеної категорії підприємств, на інерційність економічних процесів після 2012 року та кризову ситуацію 2014-го, яка зумовлена значною політичною та економічною нестабільністю. На сьогодні ситуація стабілізувалась, але якщо використати трендову модель розвитку, то тенденція досі невтішна і потребує значних зусиль від держави для подолання зовнішніх і внутрішніх негативних екстерналій.

Висновки. Отже, незважаючи на широкий спектр проблем у розвитку малого і середнього бізнесу, які зумовлені комплексом впливу політичних та економічних факторів усередині країни та множиною чинників впливу міжнародного оточення, варто зумовити створення високого рівня суспільного інтересу та мотивації щодо створення і розвитку малого та середнього бізнесу як базису для існування «середнього класу» і як наслідок — забезпечення надійного, забезпеченого електорату для ухвалення суспільних рішень на макро- і мікрорівні.

Література

1. EU SMEs in 2012: at the crossroads: annual report on small and medium-sized enterprises in the EU. Rotterdam : European Commission, 2012. 89 p. URL : http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/files/supportingdocuments/2012/annual-report_en.pdf.
2. Концепція Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014—2024 роки. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-%D1%80>.
3. Ломачівська І. А. Формування джерел фінансового забезпечення розвитку суб'єктів малого підприємництва. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*. 2012. № 3—4. С. 37—43.
4. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Другов О. О. Аналіз джерел фінансування розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 4 (9). С. 115—120.
6. Nicolas C. Siropolis. Small business management. A guide to entrepreneurship. Boston : Houghton Mifflin Company, 1997.
7. Velu H. A. F. The Development Process of The Personally Managed Enterprise. European Foundation for Management Development's. 10th Seminar on Small Business. 1980. P. 1—21.
8. Пудсакуліч В. Р. Методи ідентифікації малих підприємств. *Сучасний соціокультурний простір* : зб. наук. ст. VII Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. Ужгород, 2009. С. 45—51
9. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV (редакція від 02.04.2020). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
10. Господарський кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19—20, 21—22. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

11. NACE Rev. 2. Statistical classification of economic activities in the European Community. *EUROSTAT*. Luxembourg, 2008. URL : <http://ec.europa.eu/eurostat>.
12. Боцьора Л. О. Фінансово-кредитне забезпечення розвитку малого підприємництва в Україні. *Науковий архів Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка»*. Львів, 2012. URL : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/15786/1/76-Botsiora-169-170.pdf>.
13. Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва / Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. Київ, 2014. URL : <https://www.google.com.ua/url>.
14. Офіційний сайт Українського фонду підтримки підприємництва. URL : <http://ufpp.gov.ua>.
15. Боцьора Л. О. *Фінансовий механізм розвитку малого підприємництва в Україні : дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук : 08.00.08 / Львівський державний університет імені Івана Франка*. Львів, 2015. 272 с.
Статтю рекомендовано до друку 02.12.2020. © Козьмук Н. І., Кліпкова О. І., Стецевич А. І.

References

1. EU SMEs in 2012: at the crossroads: annual report on small and medium-sized enterprises in the EU, 2011/12. (2012). Rotterdam: European Commission. Retrieved from http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/files/supportingdocuments/2012/annual-report_en.pdf
2. *Kontseptsiia Zahalnodzhevnoi prohramy rozvytku maloho i serednoho pidpriemnytstva na 2014—2024 roky [The concept of the National program for the development of small and medium enterprises for 2014—2024]*. (2014). Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-%D1%80> [in Ukrainian].
3. Lomachivska, I. A. (2012). Formuvannia dzherel finansovoho zabezpechennia rozvytku subiektiv maloho pidpriemnytstva [Formation of sources of financial support for the development of small businesses]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnikova — Bulletin of Odessa I. I. Mechnikov National University*, 3—4, 37—43 [in Ukrainian].
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (n. d.). www.ukrstat.gov.ua. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
5. Druhov, O. O. (2008). Analiz dzherel finansuvannia rozvytku maloho ta serednoho biznesu v Ukraini [Analysis of sources of financing the development of small and medium business in Ukraine]. *Stratehichni priorytety — Strategic priorities*, 4 (9), 115—120 [in Ukrainian].
6. Nicolas, C. (1997). *Siropolis. Small business management. A guide to entrepreneurship*. Boston: Houghton Mifflin Company.
7. Velu, H. A. F. (1980). *The Development Process of The Personally Managed Enterprise*. European Foundation for Management Development's. 10th Seminar on Small Business.
8. Pudsakulych, V. R. (2009). Metody identyfikatsii malykh pidpriemstv [Methods of identification of small enterprises]. *Suchasnyi sotsiokulturnyi prostir: zb. nauk. st. VII Vseukr. nauk.-prakt. Internet-konf. — Modern socio-cultural space: coll. Science. Art. VII All-Ukrainian scientific-practical Internet conference*. Uzhhorod [in Ukrainian].
9. Verkhovna Rada Ukrainy. (1999). Zakon Ukrainy «Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini» № 996-XIV (Redaktsiia vid 02.04.2020). Law of Ukraine «On Accounting and Financial Reporting in Ukraine» № 996-XIV (Edition of 02.04.2020). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 40. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> [in Ukrainian].
10. Verkhovna Rada Ukrainy. (2003). Hospodarskyi kodeks Ukrainy. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 18, 19—20, 21—22. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> [in Ukrainian].
11. NACE Rev. 2. Statistical classification of economic activities in the European Community. (2008). *EUROSTAT*. Luxembourg. Retrieved from <http://ec.europa.eu/eurostat>.
12. Botsora, L. O. (2012). Finansovo-kredytne zabezpechennia rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini [Financial and credit support for the development of small business in Ukraine]. *Naukovyi arkhiv Naukovo-tekhnichnoi biblioteki Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnik» — Scientific archive of the Scientific and Technical Library of the National University «Lviv Polytechnic»*. Lviv. Retrieved from <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/15786/1/76-Botsiora-169-170.pdf> [in Ukrainian].
13. Derzhavna sluzhba Ukrainy z pytan rehuliatornoj polityky ta rozvytku pidpriemnytstva. (2014). *Analitychnyi zvit pro stan i perspektyvy rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Ukraini [Analytical Report on the state and prospects of small and medium enterprises in Ukraine]*. Kyiv. Retrieved from <https://www.google.com.ua/url> [in Ukrainian].
14. Ukrainyskyi fond pidtrymky pidpriemnytstva. (n. d.). *Ofitsiynyi sait [Official site]*. Retrieved from <http://ufpp.gov.ua> [in Ukrainian].
15. Botsora, L. O. (2015). Finansovyi mekhanizm rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini [Financial mechanism of small business development in Ukraine]. *Candidate's thesis*. Lvivskyi derzhavnyi universytet imeni Ivana Franka. Lviv [in Ukrainian].
The article is recommended for printing 02.12.2020. © Kozmuk N., Klipkova O., Stetsevich A.